

שם העבודה : מעורבות אמהות ערביות עם צאצאיהן הלוקים בפיגור שכלי לאחר השמה חוץ-ביתית ☼

שנה : 2009 ☼

מס' קטלוגי : 566 ☼

שם המגיש : הלא משרקי ☼

שם המנחה: פרופ' אריק רימרמן ☼

עבודת גמר לתואר מוסמך, אוניברסיטת חיפה ☼

תקציר המחקר

בעשרים השנים האחרונות זכתה סוגיית ההשמה החוץ-ביתית של אנשים עם צרכים מיוחדים לתשומת לב רבה של חוקרים בארץ ובארה"ב. בארץ, העריכו החוקרים כי הורים ערבים שקלו השמה במסגרת חוץ-ביתית רק לעתים רחוקות על אף דיווחיהם על רמות גבוהות יותר של נטל אישי ומשפחתי בהשוואה להורים יהודים (Azaiza, Rimmerman, Araten-Bergman & Naon, 2006 ; Schwartz, Duvdevani & Azaiza, 2002). בספרות לא קיים מידע אודות דפוסי ורמות המעורבות- מחשבתית, התנהגותית ורגשית- אצל הורים ערבים שהחליטו בכל זאת להשים במסגרת חוץ-ביתית, מכאן חשיבות בדיקת טיב הקשר בין אמהות ערביות לצאצאיהן לאחר ההשמה.

המחקר בדק את הקשר שבין המשתנים הסוציו-דמוגרפים של האם: גיל, מצב משפחתי, השכלה ; הצאצא: מין, גיל בעת ההשמה, משך שהות במסגרת, חומרת הפיגור, קיומה של הפרעה נפשית ; המסגרת: מרחקה מבית האם; וכן שני משתנים בלתי תלויים נוספים: חלוקת התפקידים במשפחה ועמדות האם כלפי החלוקה עצמה- המבטאים את ההיבט המסורתי בחברה הערבית, לבין דפוסי המעורבות שהאם תגלה. בחירת משתנים אלה נשענה על זיקתם למעורבות ההורית כפי שבאה לידי ביטוי במקורות הספרות, להוציא המשתנה השכלה וגיל הצאצא בעת ההשמה.

החוקרים מתייחסים למעורבות ההורים בחיי בן/בת המשולבים במסגרת מגורים חוץ-ביתית כמורכבת משלושה מימדים: מעורבות מחשבתית, התנהגותית ורגשית. ממצאי המחקרים מלמדים על נחיצות ההתייחסות למעורבות ההורית באופן רב-מימדי, כפי שנעשה במחקר זה.

(Blacher, Baker, & Feinfield , 1999).

אוכלוסית הנבדקים היתה 81 אמהות ערביות אשר צאצאיהן שולבו במעונות פנימייה החל מינואר 2008 וכלה ב-31 בדצמבר 2009. בין השנים 2008-2009 הושמו 387 ילדים ובוגרים עם פיגור שכלי ב-14 מעונות המיועדים לאוכלוסיה הערבית. בדגימה אקראית של ההשמות ב-33% מהמעונות, פרופורציונלית לפי סוג המעון (ציבורי ופרטי), עלו המעון הציבורי כפר-כנא והמעונות

הפרטיים: אלנהדה, אלקודס ורנד. שאלוני המחקר כללו שאלון סוציו-דמוגרפי, שאלון חלוקת תפקידים במשפחה בגרסה של כץ, לביא ועזאיזה (Katz, Lavee & Azaiza, 1996), אשר הרחיבו את השאלון ועשו בו שימוש במחקרם על משפחות ערביות בישראל, שאלון עמדות כלפי חלוקת תפקידים בגרסה של כץ, לביא ועזאיזה (1996) ושאלון מעורבות הורית אשר חובר על-ידי בייקר, בלכר ופיפר (Baker, Blacher & Pfeiffer, 1996).

ממצאי המחקר העיקריים מלמדים כי קיומה של הפרעה נפשית המתלווה לפיגור השכלי, ומשך שהות ארוך של הצאצא במסגרת המגורים החוץ-ביתית התקשרו באופן מובהק לרמת מעורבות מחשבתית-התנהגותית ורגשית נמוכה של האם. באשר למאפייני האם, נמצא כי גיל

מבוגר מתקשר לרמה נמוכה של מעורבות מחשבתית-התנהגותית, אך לא רגשית. לבסוף, נמצא כי למרחק בין בית האם למעון המגורים בו שוהה הצאצא, היתה זיקה מובהקת לרמת מעורבותה

המחשבתית-התנהגותית של האם, מרחק גדול יותר מבית האם למעון, קשור במעורבות מחשבתית והתנהגותית נמוכה. מאידך, לא ניתן להצביע על קשר מובהק במרכיב המעורבות הרגשית של האם.

בניגוד למצופה, המשתנים הקשורים לחלוקת התפקידים באוכלוסיה הערבית לא התקשרו למעורבות אמהית. המשתנים חלוקת התפקידים בבית ועמדות האם כלפי חלוקת התפקידים, לא תרמו להבנת המעורבות המחשבתית-התנהגותית או הרגשית של האם. אחד ההסברים נעוץ בעובדה שאוכלוסית הנבדקות היתה הומוגנית - רובן היו אמהות מוסלמיות, דתיות-מסורתיות, עם השכלה יסודית נמוכה מאוד. יש זיקה בין משתנים אלה לדמיון בעמדות לעיל.

החלטת משפחה ערבית על השמת ילדה מחוץ לבית הינה בפני עצמה צעד לא מקובל בחברה זו, אך יכול להעיד על משפחה אשר הגיעה לכדי שבר ועד לקצה גבול היכולת. ממצאי המחקר מספקים ידע ומחדדים התובנה לחשיבות ההתייחסות לקונטקסט התרבותי של אמהות אלו. על אנשי המקצוע, ובפרט אלה בשדה הרווחה, לראות בהשמה החוץ-ביתית תהליך המחייב המשך מעקב, ליווי ובמידת הצורך התערבות עם משפחות הדיירים, זאת כאמצעי להמשך קיום מעורבות אמהית וכמטרה בפני עצמה המכוונת לסייע לאם ומשפחה להשיג איזון מחודש.